

EMLÉK - ŐR

A NEMZETI ÖRÖKSÉG INTÉZETE IDŐSZAKI KIADVÁNYA

2022/2. SZÁM

INTERJÚ RÁKAY PHILIPPEL
„Petőfi rajongói megérdemlik,
hogy méltó módon emlékezzenek”

PETŐFI SZELLEMÉBEN
A Nemzeti Örökség Intézetének programjai

GYÁSZETIKETT
avagy a temetői viselkedés kultúrája

Nemzeti Örökség
Intézete

Tartalom

Köszöntő	01
(Dr. Hoppál Péter)	
A Petőfi Irodalmi Múzeum programjai a Petőfi-bicentenárium alkalmából	02
(Dr. Pál-Lukács Zsófia)	
Petőfi szellemében - A Nemzeti Örökség Intézetének programjai a Petőfi-bicentenárium alkalmából	06
(Móczár Gábor)	
Petőfi Sándor emlékezete és jelentősége	10
(Prof. Dr. Hermann Róbert)	
A Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum történelmi emlékhely és bicentenáriumi programjai	12
(Dr. Filus Erika)	
Interjú Rákay Philippel - „Petőfi rajongói megérdemlik, hogyan méltó módon emlékezhessenek”	14
(Móczár Gábor)	
„Nyugtalan, friss, sima bőrű, úri, furcsa nő” - Szendrey Júlia imázsa	18
(Dr. Gyimesi Emese)	
Petőfi Sándor kortársai a Fiumei úti sírkertben	20
(Gyökös Eleonóra)	
ARTPATH - FAMPATH - CITYPATH	22
(Vida Zoltán)	
Petőfi sírja - kutatások, legendák, tévhitek	24
(Dr. Tóth Zsolt)	
Gyászetikett avagy a temetői viselkedés kultúrája	28
(Mohai V. Lajos)	

Köszöntő

„Magyar vagyok. Büszkén tekintek át
A multnak tengerén, ahol szemem
Egekbe nyúló kősziklákat lát,
Nagy tetteidet, bajnok nemzetem.
Európa színpadán mi is játszottunk,
S mienk nem volt a legkisebb szerep;...”
(Petőfi Sándor: Magyar vagyok, 1847, részlet)

Az Országgyűlés által emlékévként nyilvánított Petőfi-bicentenáriumi kiemelt helyet foglal el nemzeti emlékezetünk és kulturális életünk palettáján. Az emlékévként a kormányzat összesen több mint 9 milliárd forint összegű támogatást szavazott meg, átértékelve a történelmi lehetőséget egy olyan példaértékű rendezvény- illetve fejlesztéssorozatra megvalósítására, amely megszólítja a Kárpát-medence magyar nyelvű kulturális intézményrendszerét és alkotóközösségeit. A rendelkezésre álló forrás mintegy harmada a Kárpát-medencei közgyűjtemények Magyar Génusz Programját, második harmada az irodalmi emlékházak és emlékhelyek megújítását, a fennmaradó rész pedig az egyedi pályázatok útján megvalósítandó eseményeket és produktumokat szolgálja.

A Petőfi-emlékévként lényegében „egész pályás letámadás”. Célja, hogy valamilyen módon és formában minden magyar család, minden magyar ember találkozzon a költő és forradalmár alakjával – bárhol is éljen a Kárpát-medencében. Reményeink és szándékaink szerint az országot minden dimenzióban behálózzák majd Petőfihez köthető programok és produktumok. Az emlékévként nem öncélú, elillanó, „kipipálás-kötelező” megemlékezés, hanem olyan nemzeti kulturális összefogás, amely nyomot hagy és formálja az identitást. Petőfi-busz, képregény, opera-feldolgozás, digitális tananyag, klubok – a hagyományos kulturális megjelenési formák mellett számos formabontóan vagány meglepetéssel is találkozhatunk a programok között.

A bicentenáriumi eseménysorozat fontos üzenete, hogy az emlékezet, a nemzet memóriája nem szorítható statikus képekből és megszokott klisékből álló keretek közé. Az emlékezetnek és múltidézésnek dinamikája van – alkotóenergiáktól duzzadó szellemi ka-land, kihívás és jövőépítés.

DR. HOPPÁL PÉTER

kultúrális felelős államtitkár

Az emlékévként egyik legfőbb küldetése, hogy Petőfi alakját és korát kiemelje a megcsontosodott, felszínes ismeretek béklyójából és ráirányítsa a figyelmet arra a sokszínű és árnyalt szellemi örökségre, amelynek fundamentuma az öntudatra ébredő nemzeti érzés és a megalkuvásoktól mentes nemzetépítés.

Meggyőződésem, hogy a Petőfi-emlékévként beváltja majd a hozzá fűzött reményeket és nemzeti emlékezetünk szerves részévé, hosszú távú szemléletformáló tényezőjévé válik. Petőfi minden bizonnyal ennyit tenne hozzá: „Az idő igaz, / S eldönti, ami nem az.”
(Petőfi Sándor: Voltak fejedelmek..., 1846, részlet)

A Petőfi Irodalmi Múzeum programjai a Petőfi-bicentenárium alkalmából

A Petőfi Irodalmi Múzeum (továbbiakban: PIM) névadója tiszteletére és a magyar irodalmi muzeológia kiemelt országos közgyűjteményeként vezető szerepet vállal abban, hogy az Országgyűlés által Petőfi Sándor-emlékévvé nyilvánított 2022-2023-as évben méltó módon ünnepelhessük nemzeti költőnk születésének 200. évfordulóját.

Látványterv (Készítette: a Petőfi Irodalmi Múzeum megbízásából az Open Air Design Kft.)

A PIM-ben célunk a magas színvonalú, élményszerű kultúráközvetítés, amelynek jegyében kezdtük meg több utazó tárlat és program előkészítését, illetve a múzeum kertjének és udvarának rehabilitációját.

A PIM udvarának és a Károlyi-kertnek az összenyitását tervezzük, amelynek során a kapcsolódó környezetrendezés eredményeképpen helyreáll a kert és a kastély történelmi kompozíciós egysége; mindez jelentős mértékben

hozzájárul az intézmény kulturális és közösségi funkciójának erősítéséhez, látogatottságának növeléséhez. Funkcionális szempontból átjárhatóvá válik a Múzeum körút – Károlyi-kert – Egyetem tér útvonala. A Belváros rendkívül attraktív részévé válik a rekonstrukción átesett kert, amely – szabadtéri programoknak és kültéri kiállításoknak is helyet adó – igazi zöld oázis lesz a nyüzsgő városban. Megvalósul a Károlyi-palota épületének részleges belső

felújítása, amelynek célja, hogy a múzeumlátogatók számára a közönségforgalmi területek komfortosabbá váljanak, az épületen belüli funkcionális egységek elkülönüljenek, miközben megújul a kiállítási terület is, amely így méltó módon fogadhatja az új állandó kiállítást.

Intézményünk az emlékévvben – az Arany János-bicentenárium kimagaslóan sikeres kezdeményezésének mintájára – útjára indít egy mozgó kiállítást Petőfi-busz címmel. A projekt elsődleges célja, hogy a Petőfi Sándor életművét új megközelítésben bemutató utazó tárlat Magyarország egész területén, valamint határainkon túl is minél szélesebb körhöz eljutva élményszerűen levonható, világos konklúziókkal szolgáljon az érdeklődők számára.

A járműben berendezett kiállítás egyértelműen kapcsolódik a haladás, sebesség, út, utazás fogalmához. Petőfi Sándor alakjának és a saját maga által is megfogalmazott alkotói énjének része az állandó úton levés. A „hazai” táj és társadalom ilyen módon történő megismerése, megalkotása szervesen kapcsolódik az életműhöz és az önéletrajzhoz is. Nem elsősorban az életrajz, sokkal inkább az alkotói attitűdöt meghatározó döntések, helyzetek, kontex-

tus mentén ismerik meg a látogatók Petőfi Sándort.

Tíz emblemikus gyűjteményi tárgy fizikai megjelenítése képezi a kiállítás gerincét, amelyekhez ismert verseket válogattunk. A tárgyak az alkotó életét

rális fogalmait és nyelvét teljességgel megreformáló életművét mutatja be a kiállítás. A tárlat rámutat a reformkorban éledező magyar képzőművészet és Petőfi verseinek találkozási pontjaira, rekonstruálja azt a vizuális közeget és

az ahhoz kapcsolódó képi tapasztalatokat, amelyek a költőre és kortársaira hatottak, amelyek körülvették a korszak meghatározó irodalmi alkotóit. A megvalósításban a Petőfi Irodalmi Múzeum több intézménnyel és magángyűjtővel működik együtt. A projektben partnerei a Szépművészeti Múzeum, a Magyar Nemzeti Galéria, a Magyar Nemzeti Múzeum és vidéki múzeumi intézmények.

Demeter Szilárd, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója a következő gondolattal magyarázza ezeket az összefüggéseket:

„A magyar irodalmat évszázadok óta gyakorlatilag egy kérdés mozgatja, Vörösmartyt jelen idejűre igazítva: *meg-e a könyvek által a világ elébb?*» A fenti kérdésre a Petőfi Irodalmi Múzeum a lehetséges válaszok tere. A Magyar Irodalom Háza. És mint ilyen, a magyar kultúra egyik legfontosabb intézménye. Egy hely, ahol hisszük: a magyar kultúra irodalomcentrikus kultúra. Történeteinken keresztül értjük meg a világot,

meghatározó „keresztutakat”, kapcsolatokat idézik meg a nyilvánosság előtt megmutatkozó költő első publikus arcképtől az 1847-ben kiadott, Petőfi összes költeményét tartalmazó kötetig.

A Petőfi-bicentenárium apropóján a Petőfi Irodalmi Múzeum megújítja állandó Petőfi-kiállítását, 2022 végén pedig új állandó kiállítást nyit *Költő lenni vagy nem lenni* címmel. A tárlat két olyan szempontra hívja fel a figyelmet Petőfivel kapcsolatban, amelyek mindaddig nem kerültek fókuszba. Korábban elsősorban a költő élettörténetének bemutatása volt a cél, most azonban Petőfi európai szinten is kiemelkedő, formabontó, zseniális művészetét magában foglaló, a kor irodalmi, kultu-

Látványterv (Készítette: a Petőfi Irodalmi Múzeum megbízásából az Open Air Design Kft.)

Látványterv (Készítette: a Petőfi Irodalmi Múzeum megbízásából a Per-AA Műterem Kft.)

verseinkben találjuk meg a válaszokat az életproblémáinkat célzó kérdésekre. Szebben fogalmazva: a magyarok – és úgy általában a közép-európai nemzetek – költőien lakoznak. Ha ez valóban igaz, akkor az is érthetőbbé válik, hogy legalábbis a reformkor óta miért

mint a határon túli területek településeire is eljuttassa az emlékvé üzenetét és a Petőfi-életmű új megközelítésű értelmezését.

Komplex múzeumpedagógiai program indul János vitéz (h)arcai címmel, amely a Petőfi Irodalmi Múzeum Me-

semúzeuma és az Országos Színház-történeti Múzeum és Intézet Bábtára együttműködésében valósul meg. Az utaztatható program középpontjában Petőfi Sándor János vitéz című elbeszélő költeménye áll és célja, hogy interaktív módon, izgalmas formai és

cipel többletletterhet az irodalom. A magyar írók, költők nemcsak megmutatni akarják a világot működésében, hanem meg is akarják változtatni azt. Legjobb példa erre maga az intézmény névadója, Petőfi Sándor. Petőfi életműve a reformkor mérhetetlen kulturális hagyományába illeszkedik, amellet, hogy például költészetének provokatív életszerűsége a radikális megújulás igényét képviseli.”

A kiállítás tematikája érinti mind az életműben, mind a képeken azt a kérdést, hogy hogyan keverednek sajátos módon a *biedermeier* és a romantika jegyei, szó esik Petőfi személyes kötődéseiről, barátságairól, fontos mentorairól és példaképeiről, szerelmeihez írt versekről; a legfőbb kötelékeiről. Ehhez kapcsolódik egy installációs elemekből kialakított Petőfi 200 vándorkiállítás, amely alkalmas arra, hogy az ország bármely pontjára, vala-

Petőfi-busz, Petőfi Irodalmi Múzeum

vizuális megoldásokat használva közelebb hozza a 7-14 évesekhez Petőfi klasszikusát a korosztályi igényeknek megfelelően.

Az emlékév diákutaztatási programja a *Petőfi-utak*, amely az 5-12. évfolyamon tanuló magyarországi és határon túli magyar diákok számára teszi ingyenesen hozzáférhetővé a Petőfi-emlékév legígéretesebb kiállításainak és a Petőfi-kultuszhelyeknek a megtekintését a 2022. október 1. és 2023. október 31. közötti időszakban.

A program költségeit a Nemzeti Kulturális Alap forrásai biztosítják majd, pályázatot az iskolák fenntartói adhatnak be a kiírásban rögzített módon. A program támogatni fogja az intézményi belépőjegyek és a múzeumpedagógiai programcsomagok árát, az útikölt-

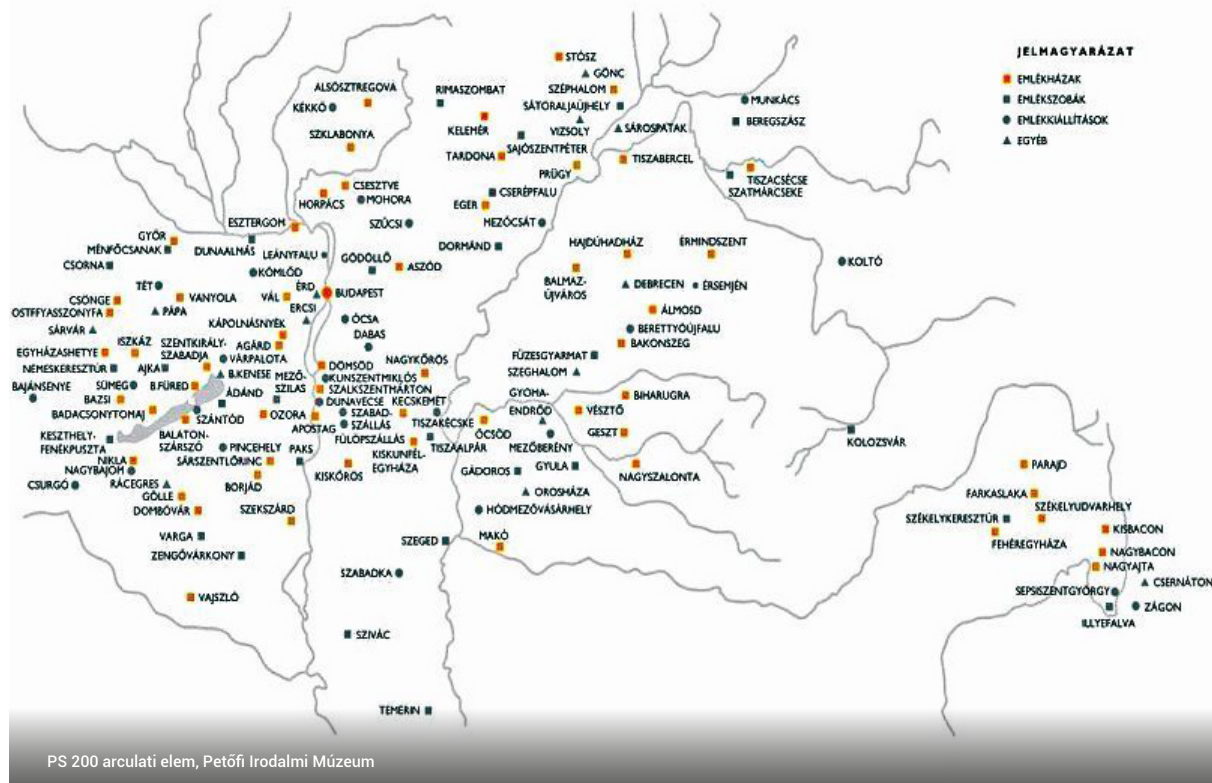
séget, valamint a szállás és az étkezés költségét.

A Petőfi Irodalmi Múzeum, amelynek kiemelt feladata az irodalmi emlékházak szakmai támogatása, pályázatot nyújtott be Petőfi Sándor születésének 200. évfordulójára készülve 15, Petőfi Sándorhoz és a 19. századi kiemelkedő alkotókhoz köthető kultuszhelyeket infrastrukturális és tartalmi megújítására. A fenntartó elfogadta a fejlesztési tervet. Az NKA meghívásos pályázatot írt ki az emlékhelyek számára. A PIM felkészítette a kultuszhely a pályázatra. A beadott dokumentációt a bíráló bizottság elfogadta, a döntés a Kulturális és Innovációs Minisztérium miniszterénél van aláírásra.

Bízunk benne, hogy a bicentenárium időszakában tervezett programok, kiállí-

tások révén a látogató mai tapasztalataival, a nyilvános felületek mai használati módjaival kötheti össze Petőfi megszólalásait, publikálási gyakorlatát, népszerűségének jellemzőit. Meggyőződésünk szerint a Petőfi Sándor születésének bicentenáriuma ünneplő emlékév lehetőséget ad arra, hogy új, friss szemmel tekintsünk Petőfi Sándor életművére, költői-politikai szerepvállalására, illetőleg a reformkorra, egy olyan időszakra, amely a magyar nemzeti tudatban ma is kitüntetett helyet foglal el.

Dr. Pál-Lukács Zsófia
Petőfi Irodalmi Múzeum,
Főigazgatóság,
irodalomszakmai felelős

PS 200 arculati elem, Petőfi Irodalmi Múzeum

Petőfi szellemében

A Nemzeti Örökség Intézetének programjai a Petőfi-bicentenárium alkalmából

A NÖRI egyik legfontosabb *ars poétikája* a magyar történelmi és kulturális örökség méltó megőrzése, továbbadása és a tiszteletteljes emlékezet gyakorlása, mert az erős Magyarország záloga a mélyen gyökerező nemzeti identitás. Petőfi Sándor pedig ennek a nemzeti identitásnak az egyik legjelentősebb alakja, aki a neki megadatott 26 év alatt olyan jelentős életművet alkotott, amely nemcsak megkerülhetetlen, de fontos lelki támasza is minden magyarnak, éljen a Föld bármely pontján.

A történelmi emlékhelyet jelző sztélé leleplezése 2022. október 15-én a kiskőrösi Petőfi Szülőház és Emlékmúzeumnál (Fotó: MTI/Vasvári Tamás)

Petőfi Sándor minden magyar életének szerves része, hiszen gyermekkorunk óta szívjuk magunkba fülbemászó rigmusait: „Talpra, magyar!”, „Esküszünk, esküszünk”, „Föltámadott a tenger”, „Laci te, hallod-e” és még sorolhatnánk. A Nemzeti Örökség Intézete vagyongazdálkodásába tartozó Fiumei Úti Sírkert Nemzeti Emlékhelyén, a korábbi Kerepesi úti temetőben emeltetett a Petőfi

Társaság 1908-ban impozáns síremléket, ahol Petőfi valamennyi közvetlen családtagja méltó nyughelyre kerülhetett. E temetőben addigra már számos barátja, kortársa aludta örök álmát. Ám a nagy költő szelleme nemcsak a Fiumei úti sírkertet, hanem az egész országot belengi: Kiskőrösön született, de emlékezhetünk rá Budapesten, a Magyar Nemzeti Múzeumnál, ahol

1848. március 15-én nagy tömeg gyűlt össze; nem messze a múzeumtól, a mai Deák téri evangélikus gimnáziumban tanult, de koptatta az iskolapadot Pápán, a református kollégiumban is. Színészkedett Székesfehérváron, Sopronban és Debrecenben katonaként fordult meg. De szelleme ott van az egész Kárpát-medencében: Erdélyben, Erdődön tartotta az esküvőjét, Koltón volt nászúton, és a hagyományok szerint Segesvár mellett, a fehér-egyházi csatamezőn érte a halál. Felvidéken, Selmecbányán is járt iskolába, és Horvátországban, Zágrábban katonaként emlékezünk rá. Mára a legtöbb magyarországi hely a nemzeti és történelmi emlékhelyek között található, és elkötelezetten dolgozunk azon, hogy a magyarság történelméhez kapcsolódó helyszíneket határon túl is nyilvántartásba vegyünk, bemutassuk, és talán később meg is jelölhessük.

A Nemzeti Örökség Intézete már tavaly, az idei naptár tervezésénél a Petőfi-bicentenáriumra készült: olyan személyeket és sírjaikat mutatjuk be minden hónapban, akik a Fiumei

A NŐRI 2022-es naptárának borítója Petőfi Sándor Fiumei úti sírkertben nyugvó kortársainak arcképeivel

úti sírkertben nyugszanak és valamilyen módon kötődnek a nagy költőhöz. A válogatásban megtalálható Gyulai Pál író, irodalomtörténész, kritikus, aki rengeteget tett Petőfi Sándor költészetének elismertetéséért; Arany János, aki Petőfi költőtársa volt és barátja lett

vagy Jókai Mór és Orlai Petrics Soma, akikkel Petőfi Sándor együtt bontakoztatta ki művészi ambícióit a pápai református kollégium önképzőkörében. Igaz, hogy akkoriban Petőfi még színész, Jókai Mór festőművész, Orlai Petrics Soma pedig író akart lenni.

A Petőfi-bicentenárium keretében megtartott rendezvényeinket a Petőfi család síremlékének felújításával nyitottuk meg. A felújítás Rákay Philip producer és felesége, Wieber Orsolya magánadományából valósult meg, a síremlék környezetét a Nemzeti

Örökség Intézete újjátta fel. A Petőfi család új síremlékén látható szimbólumok, a turul, a koszorú és a lant is arra utal, hogy a költő addig hiányzó kultusz helyét akarták megteremteni az alkotók. Bory Jenő művét 1911-ben avatták fel, itt nyugszik Petőfi Sándor szülei, Petrovics István és Hruz Mária, felesége, Szendrey Júlia, gyermekük,

A bicentenáriumi keretében már a megújult síremlék mellett zajlott a *Versszínház a Fiumeiben* Turek Miklóssal című rendkívüli előadássorozatunk befejező része, A *szőlőszem* című monodrámája. Turek Miklós versszínházi monodrámái, amelyek egy-egy költő életútját mutatják be verseiken, leveleiken keresztül, évek óta nagy sikerű

ismerhették Petőfit, a fiút, a színészt, a katonát, a szerelmes kamaszt, a férfit, a családfőt, az apát és a lánglelkű forradalmárt is. Felemelő belegondolni abba, hogy az elhangzott művek alkotói mennyire jelen voltak ezeken az előadásokon.

A Kulturális Örökség Napjait is Petőfi Sándorra emlékezve szervezte meg

Ferenczy György és a Rackajam a Petőfi család síremlékénél (Fotó: Nagy Balázs)

Petőfi Zoltán, valamint a költő öcséje, István. Az átadó ünnepségen Rákay Philip mellett Gulyás Gergely Miniszterelnökséget vezető miniszter mondott beszédet. A sír felavatásánál fontosnak éreztem kiemelni: nem az a lényeg, hogy Petőfi Sándor itt nyugszik-e a megújult sírban. Petőfi Sándor mindenhol ott van, ahol magyarok vannak, és mindig itt lesz, amíg a magyarság megmarad.

előadások színházakban, iskolákban, művelődési házakban országszerte. Idén nyáron egy különleges atmoszférájú helyszínre, a Fiumei úti sírkertbe költözött az előadás három alkalom erejéig. Az Arany János- és József Attila-estek után szeptember 3-án, szombaton egy Petőfi Sándort bemutató előadást láthattak az érdeklődők. Turek Miklós tolmácsolásában, egy monológ-gá összefűzött versfolyamban meg-

a Nemzeti Örökség Intézete. Ferenczy György és a Rackajam Petőfi albumát hallgathatták meg az érdeklődők, az első zenészművet, a *Négyökrös szekér* című vers feldolgozását a felújított síremlék mellett, a koncert többi részét pedig a Jókai köröndnél.

A Fiumei úti sírkertben nyugvó, Petőfihez kötődő személyek közül az idén 200 éve született Orlai Petrics Somára emlékeztünk október 21-én. A ma már

kevésbé ismert Orlai az első akadémikus képzettségű magyar festőművész volt, emellett Petőfi Sándor másod-unokatestvére. Ő festette meg Petőfi szüleit és a költőről is számos portrét készített, a magyar művészet-történet pedig az egyik első történelmi témákat feldolgozó festőművészükként tartja számon. Fontosnak tartottuk egy olyan személy beemelését is a rendezvénysorozatba, aki a szélesebb közönség számára ma már kevésbé ismert, hiszen a mi feladatunk ezeknek a személyeknek az „arcképéről” lesöpörni a port, és a jövő nemzedékeinek átörökíteni azt.

Nemcsak a Fiumei úti sírkertben emléztünk Petőfi Sándorra ebben

Petőfi Sándor szülőháza Kiskőrösön (Fotó: MTI/Vasvári Tamás)

Turek Miklós A Szólószem című előadásán (Fotó: Nagy Balázs)

az évben. Az ős folyamán avattuk a történelmi emlékhelyet jelző sztelét Kiskőrösön, a költő szülőházánál, ahol egyben két új állandó kiállítás is megnyílt. „Ki nekem álmaimban / Gyakorta megjelenysz, / Korán elhunyt barátom, / Van-é jel síri fádón, / Mutatni, hol pihensz?” – tette fel a kérdést Arany János Emlények című versében. Idén

őszől szülőháza előtt is van ilyen jel, mutatva, hol született a magyar irodalom egyik legfényesebb állócsillaga. Hiszen ahogy Szerb Antal megfogalmazta: „Petőfi neve a magyar tudatban egyértelmű a költővel. Ő az a költő, akinek a képe a legerősebben és a legigazibb vonásokban él bennünk, akit nem kell a könyvszerű feledésből kiásni, aki-

nek értékeit nem kell revízió alá venni. Petőfi eleven volta a legszebb bizonyítéka annak az egyébként sokszor tagadott ténynek, hogy a magyarság meg tudja becsülni irodalmi nagyjait.” Ezért tartottuk fontosnak az idei utolsó Emlék-Őr tematikáját is a nagy költő emlékének szentelni.

A programsorozat természetesen nálunk sem ér véget az idei évben, hiszen a NÖRI is csatlakozott a Nemzeti Kulturális Alap Petőfi 200 programjához. Az ország minden szegletéből várjuk a diákcsoportokat, hogy egy rendhagyó és felemelő helyszínen, a Fiumei Úti Sírkert Nemzeti Emlékhelyen a Petőfivel és kortársaival foglalkozó tematikus sétáinkon emberi kapcsolatain keresztül, élményszerűen ismerhessék meg a 200 éve született költőöröist.

Móczár Gábor,
a Nemzeti Örökség Intézete
főigazgatója

Petőfi Sándor emlékezete és jelentősége

A 200 évvel ezelőtt, 1822 decemberében vagy 1823 januárjában született Petőfi Sándor kétségtelenül a legismertebb és legelismertebb magyar költő itthon és külföldön egyaránt.

Forradalom és szabadságharc 1848–49-ben, Bellony László festménye

26 és fél éves életpályája után bámulatosan nagy életművet hagyott hátra, nevéhez fűződik az egyik legismertebb magyar elbeszélő költemény, a *János vitéz*, *Kölcsy Himnusza* és *Vörösmarty Szózata* mellett a legismertebb hazafias vers, a *Nemzeti dal*, s az egyik legszebb magyar szerelmes vers, a *Szeptem-*

ber végén. Kiskőrösön született, bár a településen kívül Kiskunfélegyháza és Szabadszállás is verseng a szülőhely státuszáért, ugyanakkor a kiskőrösi evangélikus templom őrzi a keresztemlési bejegyzését. Szülei, Petrovics István és Hrúz Mária szlovák származásúak voltak, fennmaradt leveleik tanúsága sze-

rint nem tudtak tökéletesen magyarul, azonban fiuk mégis az egyik legnagyobb magyar költő lett.

A *Versek* című, 1844-ben megjelent kötetével valósággal berobbant a magyar irodalmi életbe, s kiterjedt kapcsolatrendszere és országos népszerűsége tett szert. A költői sikerek

Petőfi Sándor 1848-ban,
Barabás Miklós litográfiája

mellett magánélete is révbe ért: sok reménytelen szerelem után 1846 őszén ismerkedett meg Szendrey Júliával, akit egy év múlva, 1847. szeptember 8-án, Erdődön vezetett az oltár elé. Házasságukból 1848. december 15-én született meg fiuk, Zoltán.

Petőfi pályafutásának csúcsa kétségkívül 1848 tavasza volt. A március 15-ei pesti forradalom egyik vezetőjeként kulcsszerepet játszott a nap eseményeiben, az egyetemi ifjúság bevonásában, a Landerer és Heckenast nyomda elfoglalásában, majd délután a pesti városi tanács meggyőzésében. A nap folyamán négyszer is nyilvánosan szavalt a *Nemzeti dalt* (a Nemzeti Múzeum előtti nagygyűlésen nem!), az est folyamán beválasztották a Pest Városi Rendre Ügyelő Választmányba, majd néhány nap múlva a Pest Megyei Közbátorsági Bizottmányba is. Március-áprilisban állandó szereplője volt a többnyire a Nemzeti Múzeumnál tar-

tott tömeggyűléseknek, szónoklataival és költeményeivel folyamatosan kiállt a forradalmi változások mellett.

1848 októberében honvédszázadosi kinevezést kapott a Debrecenben szerveződő 28. honvédszászlóaljhoz. 1849 januárjától a lengyel Józef Bem tábornok mellett szolgált, akit atyjaként tisztelt, és aki fiaként szerette őt. Bátor katonának bizonyult, Bem mellett parancsőri és segédtszti szolgálatot látott el. Utolsó évét állandó anyagi problémák és magánéleti tragédiák árnyékolták be: 1849 tavaszán az apját, majd az anyját veszítette el.

1849 júliusában a költő előbb a fővárosban, majd Mezőberényben tartózkodott, ahonnan Bem hívására Erdélybe indult. Július 31-én önkéntes szemlélőként vett részt a segesvár-fehéregyházi vesztes ütközetben, s az összecsapást követő menekülés során valószínűleg az üldöző orosz dzsidások vagy kozákok kezei által esett el. Noha többször is felvetődött, hogy a költő mégsem halt hősi halált, túlélésével kapcsolatban hiteles bizonyíték nem került elő.

Petőfitől több mint 850 költemény maradt az utókorra, s a feltételezések és közvetett adatok szerint összesen mintegy 1000 verset írhatott. Ő a legtöbb nyelvre lefordított magyar költő, költeményeit vagy azok egy részét az európai nyelveken kívül – többek között – kínaira, japánra, örményre és héberre is átültették. Szobraival és emléktábláival találkozhatunk a Kárpát-medencén kívül is. Magyar költők és írók tucatjai írtak róla verset, regényt vagy színdarabot, műveiből TV-játékok készültek, a *János vitéz* pedig Jankovics Marcell álmodta vászonra rajzfilm formájában.

Kultusza már az 1860-as években kibontakozott, első szobrát 1861-ben Kiskőrösön avatták. Jelenleg ismert

szobrainak és emléktábláinak száma százas nagyságrendű, s alig van olyan magyar település, ahol ne lenne róla elnevezett utca vagy közintézmény. Az ő nevét viseli az egyik magyar rádió- és az egyik TV-csatorna, a magyar irodalmi múzeum, több tucat színház, könyvtár, művelődési ház. Hosszú időn keresztül szerepelt arcképe bankjegyen és pénzérméken, neveztek el róla hidat, napilapot és kisbolygót is.

Prof. Dr. Hermann Róbert,
a Nemzeti Emlék hely és Kegyeleti
Bizottság tagja

Petőfi Sándor 1882-ben állított szobra Budapesten, Izsó Miklós tervei és mintái alapján Huszár Adolf kivitelezte

A Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum történelmi emlékhely és bicentenáriumi programjai

A 2022–2023-as Petőfi-bicentenárium kiemelkedő jelentőségű az egész Magyarország számára. Petőfi Sándor születésének 200. évfordulója Kárpát-medencei szinten ad lehetőséget a legismertebb magyar költőhöz kapcsolódó nemzeti emlékezet és felhalmozott tudás megismertetésére és újragondolására.

Petőfi Sándor szülőháza Kiskőrösön (Fotó: Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum)

Kiskőrös különleges adományt kapott a sorstól két évszázaddal ezelőtt: a jelenlegi főtéren álló nádfedeles hajlékban megszületett az a gyermek, aki tragikusan rövid, de koncentrált életpályája alatt olyan életművet és eszmerendszert hozott létre, amely a mai napig sem veszített értékéből, aktualitásából. Ezzel az ajándékkal azonban élni is kell. A kultuszápoló- és teremtmő munkában a szülőváros a kezdetektől fogva élen jár. 1880 óta Kiskőrösé Magyarország első irodalmi emlékháza,

és itt állítottak először kültéri szobrot a költőnek 1862-ben. A Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum őrzi és gyarapítja a szintén páratlan, félezernél is több alkotást számláló, Petőfi ihlette kortárs képzőművészeti gyűjteményt. Egyedülálló továbbá a kulturális Petőfi-szilveszter, vagyis a Petőfivel azonos napon született kisgyermekek névre szóló verseskötettel való megajándékozása. Kiskőrös volt az első helyszín, ahol a közelgő évfordulóra készülve megalakult a Kiskőrös Petőfi 200 Em-

lékbizottság. Múzeumunk 2021 óta kormánydöntés értelmében történelmi emlékhely. Ez a fejlemény még jobban ráirányítja a szakma figyelmét a múzeumban folyó értéktérítő munkára.

A kiskőrösi Petőfi-emlékv hivatals megnyitójára 2022. március 14-én került sor. A múzeum kiemelt intézménye a kiskőrösi rendezvénysorozatnak, 2022–23-ban várhatóan negyvennél is több program valósul meg szervezésünkben. Idén márciusban előadásokkal és versszínházzal emlékeztünk Kerényi Ferenc Petőfi-kutatóra és munkásságára, a Petőfi híres bordalai köré szervezett rendezvényen megzenésített verseket hallhattunk, és körbejártuk e nemes nedű magyar kultúrában betöltött szerepét is. Március 15-éhez több napos tematikus múzeum-pedagógiai foglalkozások, városi ünnepség, versmondó *flashmob* is kapcsolódott. A Magyar Kultúra és a Költészet Napja alkalmából irodalomtörténeti előadásokon, egész napos versmaratonon vehettek részt azok, akik Turek Miklós, Tóth Péter Lóránt, Tallián Mariann, Lázár Balázs színművészek közreműködésével tartalmasan

Részlet az Emlékmúzeum kiállításából
(Fotó: Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum)

kívánták eltölteni ezt a szép ünnepet. A szeptemberi Szendrey-emléknapon időszaki kiállítással, irodalomtörténeti előadással, kerekasztal-beszélgetésekkel árnyaltuk a köztudatban kialakult Júlia-képet.

Az emlékévre a múzeumegyüttes valamennyi egysége megújult. Teljes felújításon esett át elsőként a Szlovák Tájház, majd Petőfi szülőháza, energetikai korszerűsítés zajlott a látványtárak és az emlékmúzeum épületén, megszépült a közvetlen környezet, elkészült két állandó kiállítás is. Megújultak a honlapok és a közösségi felületek, új ismertető kiadványok jelentek meg.

A történelmi emlékhelyet jelző sztélé avatására, a szülőház *Költőnek szült anyám* és az emlékmúzeum 7 év című tárlatának megnyitó ünnepségére október 15-én került sor. Nagy öröm volt látni a nagyfokú érdeklődést mind a jelenlévők és a szakma, mind pedig a sajtó részéről.

Az emlékévben megújultak a Petőfihez kapcsolódó kiskőrösi sírok, így már szervezetter is leróhatjuk kegyeletünket Petőfi dajkája és bábája, valamint a helyi Petőfi-kultusz ápolóinak sírjánál.

A következő nagy rendezvény a három napos Petőfi-szilveszter lesz színházi előadással, az országos képzőművészeti pályázatra beérkezett, zsűrizett alkotások kiállításával, megemlékezéssel, kötetátadással, reformkori ételekből összeállított különleges vacsorával, újévi koncerttel. A rendezvénysorozat közben bárki megtekintheti a kiskőrösi evangélikus templomban őrzött eredeti anyakönyvet, amelybe a költő keresztelését rögzítették.

A kétéves programfolyamban helyi történészek, tanárok és meghívott jeles előadók dolgoznak föl egy-egy kevésbé ismert témát rendhagyó órák keretében, de folyamatosak az irodalmi séták, várostörténeti túrák, valamint hamarosan bővül a Petőfi Műfordítói szoborpark.

A múzeum nagy gondot fordít a fiatal generációra is, hiszen a lokális identitás kialakítása nagyon fontos feladat már a kisgyermekkorban. A márciusi forradalomhoz kapcsolódóan projektheteket, tematikus foglalkozásokat szervezünk a gyermekeknek, illetve készül a Petőfi-színező is. Több napot töltött városunkban a Petőfi Irodalmi Múzeum Petőfi-busza, illetve a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Mesebusza.

A múzeum az emlékévben Petőfi-tematikával csatlakozik az olyan országos rendezvénysorozatokhoz, mint a Múzeumok Éjszakája, a Múzeumok Majálisa és a Tájházak Napja. Rendezvényeink keretében megzenésített Petőfi-verseket, tárogatón előadott reformkori dalokat hallgat-

hat a közönség, de vendégünk lesz a Sárospataki 8-kor Színház, Csörsz Rumen István, Heinczinger Mika, Csík János és zenésztársai is.

A Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum nevében mindenkit sok szeretettel várunk Kiskőrösre.

Dr. Filus Erika
igazgató,

Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum

Részlet az Emlékmúzeum kiállításából
(Fotó: Petőfi Szülőház és Emlékmúzeum)

„Petőfi rajongói megérdemlik, hogy méltó módon emlékezzenek”

2022. június 11-én ünnepélyes keretek között adták át a Petőfi család megújult sírhelyét. Ez alkalomból Móczár Gábor, a Nemzeti Örökség Intézetének főigazgatója beszélgetett Rákay Philippel, a felújítás ötletgazdájával és társfinanszírozójával.

A felújított Petőfi család síremlékének ünnepélyes leleplezése 2022. június 11-én a Fiumei úti sírkertben (Fotó: Nagy Balázs)

Hogyan jött részéről az elhatározás, hogy fel akarod újítani a Petőfi család síremlékét?

- Tavaly, azaz 2021. március 15-én a feleségemmel és a gyerekeimmel kimentünk a Fiumei úti sírkertbe és vit-

tünk néhány szál virágot az 1848-49-es hősök emlékére. Ellátogattunk a Petőfi család síremlékéhez is, ahol évekkel korábban jártam utoljára és eléggé meglepődtem, hogy mennyire rossz állapotban van. Összenéztünk a fele-

ségemmel és megállapítottuk, hogy ez így nem maradhat. El is határoztuk, hogy mi leszünk a mecénásai a síremlék és környezete felújításának.

Ezt ott azon melegében el is határoztátok?

- Igen, ott a helyszínen. A Petőfi család sírhelyéhez sok-sok ezer ember zárandokol ki évente, akik megérdemlik, hogy méltó körülmények között emlékezhessenek. Mindkettőnk számára egyértelmű volt, hogy nem mutogatunk másra, nem csak kesergünk a síremlék állapotán, nem várjuk meg, amíg az állam lép majd, hanem megmutatjuk, hogy létezik civil kurázzsi itthon és megfinanszírozzuk a síremlék és környezete megújulását. Őszintén hiszek benne, hogy ha az ember megengedheti magának, akkor tennie is kell a közössége érdekében. Hála istennek, üzletemberként, több sikeres cég tulajdonosaként ezt megtehetem. Úgy gondolom, hogy felelősségünk van abban, hogy kiálljunk a jó ügyek mellett, ki-ki a lehetőségéhez mérten.

Könnyű volt elindulni?

- Igen. Fölvettem a kapcsolatot a Nemzeti Örökség Intézetével (a továbbiakban NÖRI), ahol egyből nagyon nyitottak voltak a kezdeményezésünkre. Aztán megérkezettél te (értsd: Móczár Gábor főigazgató) a NÖRI élére, és ezzel felgyorsultak az események. Szakmai, baráti, emberi és mindenféle értelemben véve kiváló együttműködés kezdődött köztünk. Megbeszéltük a részleteket, elindult az engedélyeztetés, a restaurálási folyamat, majd az év vége felé elvitték a síremléket, miközben megterveztettük a sír környezetét és elkezdődött a parkosítás. A NÖRI pedig egy egészen példaértékű együttműködés keretében rendbe tette az odavezető utakat, valamint az emlékmű előtti kis teret. Valóban méltó emlékhely lett belőle, amely idén március 15-re elkészült ugyan, de hivatalosan nem adtuk át ekkor. Ennek ellenére folyamatosan

látogatható volt, hiszen nem szeretnénk volna megfosztani az emlékező közösséget az élménytől. Végül 2022. június 11-én jött el a pillanat, hogy ünnepélyesen is felavathassuk a megújult síremléket.

Miért ilyen fontos neked Petőfi?

- Mindig kiemelt helyet foglalt el a szívemben, a személye és az életműve is. Nagy Petőfi-rajongó vagyok, gyűjtöm a reformkor irodalmát, eredeti relikviáit, kéziratokat, első kiadásokat. Petőfivel kapcsolatban is szép gyűjteményem van, amelynek éke egy olyan *Nemzeti dal*, amelyik a legelső sorozatban jött le Landerer nyomdagépéről. Petőfi páratlan zseni volt, akinek népszerűségét az is jelzi, hogy a születési helyét három település is magának követeli mind a mai napig és a halálának a helyszínéről is folyamatos viták zajlanak.

Te mit gondolsz erről?

- Én ezekbe a hitvitákba nem szoktam belemenni, azt szoktam mondani, hogy Petőfi úgy jelent meg köztünk, mint egy üstökös és utána úgy is tűnt el a csillagok között.

Értem, hogy nem akarsz belemenni hitvitákba, de mégis, van véleményed arról, hogy hol nyugszik Petőfi?

- Inkább azt mondanám, hogy az én Petőfi-ideálomhoz az a verzió paszszol leginkább, hogy egyszerűen eltűnt, örökre nyoma veszett. Tudom, hogy sokan vannak, akik mást vallanak és természetesen el is fogadom az ő meggyőződésüket, s az ezzel kapcsolatos kutatásokat sem negligálok. Az én Petőfi-legendám – itt e földi világban – azonban Fehéregyházánál ér véget, ahol utoljára látták. Egy nemzet kereste őt, szegény Szendrey Júliával az élen, aki aztán feladta a reményt. S amikor kénytelen-kelletlen hozzáment Horvát Árpád történészhez, a teljes magyar nemzet szemében Petőfi emlékének elárulójává vált. Szívbe markoló történet. Másrészt pedig azért is különösen fontos számomra Petőfi személye, mivel három évvel ezelőtt Sente Vajk és Kis-Szabó Márk barátaimmal elkezdtünk írni egy forgatókönyvet, amely az 1848. március 15-i eseményeket dolgozza fel. A nagy kihívás az volt, hogy miként lehet izgalmasan elmondani egy történetet, amiről mind azt

Rákay Philip, a felújítás finanszírozója ünnepi beszédet mond (Fotó: Nagy Balázs)

A felújítás mecénásai, Rakay Philip és felesége, Wieber Orsolya Gulyás Gergely, Miniszterelnökséget vezető miniszter és Móczár Gábor, a NÖRI főigazgatója társaságában (Fotó: Nagy Balázs)

gondoljuk, hogy unalomig ismerjük már, mert annyiszor hallottuk és játszottuk már el iskolás korunkban. Most majd úgy meséljük el, ahogy még soha senki. Természetesen a történelmi eseményeket nem írtuk át, de hogy a császári titkosrendőrség hogyan akarhatta megakadályozni, hogy a márciusi ifjak elérjék a céljukat, az bizony a mi fantáziánk szüleménye. A napokban fejeztük be a valaha volt egyik leglátványosabb magyar történelmi kalandfilm forgatási munkálatait.

Aminek Most vagy soha! a címe.

- Valóban. Ez egy nagyon nagyszabású vállalkozás, amiről csak szuperlatívuszokban tudok beszélni. Bő három évtizede dolgozom a médiában, közreműködtem olyan történelmi sorozatok

elkészítésében, mint a *Szabadság tér '56*, vagy a *Szabadság tér '89*, amelyekre nagyon büszke vagyok. De készítettem több ezer tévéműsort, kulturális magazint, interjúkat, portrékat, valamint kreatív producerként is nagyon sok műsorötletem valósult meg. Mondhatni: ismerem a szakmát kívülről-belülről. A filmzés persze teljesen más tempót jelent. Másfél éven át tartott csak a forgatás előkészítése és ezen idő alatt született több, mint ezer oldalnyi storyboard, valamint számtalan terrabájtnyi 3D animációs anyag, amivel az egyes jeleneteket modelleztük. Több száz oldal terv készült a díszletekről, a berendezésekről, a kellékekről, hiszen mi építettük fel a valaha volt legnagyobb magyar díszletvárost, szóval hihetetlen, mennyi előkészítő

munka volt benne és milyen sok szakember tette hozzá a tudását. Nem csak írója és egyik producere vagyok a filmnek, hanem az ún. kreatív producere is, ami azt jelenti, hogy gyakorlatilag nincs olyan berendezési tárgy, színészi jelmez, vagy bármi meghatározó eleme a filmnek, ami ne ment volna át az én szűrőmon. Az elmúlt hónapokban minden nap ott voltam a forgatáson, s persze állandóan visszaneztem a felvett jeleneteket. Elképesztő, ahogy meglevenedik az a világ, ami egyrészt egy élethű, 19. századi időutazás, másrészt pedig a fantáziánk szüleménye, s ez az egész egyszer csak elkezd összeérni egy filmmé. Életem egyik legnagyobb szakmai élménye ez, nehéz is szavakba öntenem. Nagyon profi filmes stábbal dolgozunk, remek művészekkel,

sok száz statisztával, a legmodernebb technikával. Remélem, hogy 2024. március 15-én, amikor a filmet bemutatjuk, akkor már nem csak mi, alkotók fogjuk azt érezni, hogy csoda született, hanem a nézők is.

Miért nem 2023 március 15? Az hamarabb van...

- Most kezdtük a vágást, ami legalább 8-9 hónapig tart. A VFX munkálatok – azaz amikor számítógépes animációval belenyúlunk bizonyos jelenetekbe – nagyon időigényesek. A profi filmekhez és sorozatokhoz szokott szemünk ma már elvárja a minőséget, amiből nem is szeretnénk engedni. Nem lehet megspórolni, hogy amikor a Nemzeti Múzeum előtt ott áll tízezer ember, az tényleg úgy nézzen ki, ahogy az történt, vagy amikor mádártávlathól mutatjuk meg Pestet és Budát, akkor az valóban hű képét adja

az akkori állapotoknak. Ez természetesen nagyon sok munka, tervezés és költség, úgyhogy a most leforgatott anyagból leghamarabb jövő őszre lesz film. De tekintve, hogy novemberben nincs sok aktualitása egy március 15-ről szóló filmnek, megvárjuk vele 2024 tavaszát.

Forgatókönyvíró, producer, art-producer – neked idén nem nagyon volt nyarad, vagy tévednék?

- Tulajdonképpen őszöm, telem és tavaszom sem volt. Persze nem panaszként mondom, mert 10-15 éve arra készülök, hogy történelmi filmeket forgathassak. És hogy tovább súlyosbítsam a helyzetet, ezzel párhuzamosan leforgattunk egy páratlanul izgalmas, dramatizált történelmi sorozatot az Aranybulláról, ami már idén látható lesz, hiszen 2022-ben ünnepeljük kiadásának 800. évfordulóját.

A Petőfi család síremlékétől eltekintve egyébként is szoktatok kijárni a Fiumei úti sírkertbe?

- Igen, rendszeresen kijárunk, mert nagyon szeretjük a hangulatát. A temetők különleges atmoszférája gyerekkorom óta mélyen megérint. A hozzám hasonló, a közös múltunkon sokat gondolkodó emberek számára nyilvánvalóan minden temető felér egy izgalmas időutazással, különösen a Fiumei úti sírkert. Sétálsz „gyanútlanul” a sírok között és némelyekre olyanok vannak felvéve, mint Arany János, Lotz Károly, vagy épp Vörösmarty Mihály. Megszokhatatlanul felemelő és megindító élmény.

*Móczár Gábor,
a Nemzeti Örökség Intézete
főigazgatója*

Móczár Gábor, a Nemzeti Örökség Intézete főigazgatója ünnepi beszéde tartása közben (Fotó: Nagy Balázs)

„Nyugtalan, friss, sima bőrű, úri, furcsa nő” – Szendrey Júlia imázsa

Szendrey Júliát saját imázsa takarja el a nagyközönség kíváncsi tekintete elől, bizonyos értelemben már azóta, hogy Petőfi Sándornak adta a kezét és a korabeli sajtó érdeklődésének kereszttüzebe került.

Petőfiné Szendrey Júlia, Barabás Miklós litográfiaja, 1848

Személyéhez már életében megannyi jelzõt kapcsoltak a kortársak („szelleműs”, „elmés”, „hiú”, „gyalázatos”, „férfias”, „rémségesen nőies”). Második házasságának tényén nemcsak a korabeli közvélemény nem tudott túllépni, hanem az irodalomtörténet-írás sem. Bármennyire szívében rögzült is a köztudatban az özvegyi fátyolt eldobó, hűtlen özvegy képe, imázsának későbbi formálódása mindig inkább az adott kort és kontextust jellemezte, mint őt magát. A 19. század végén szállóigévé váló mondat – miszerint „Petőfivel meghalt az ő Juliskája is” – sem az életére, hanem az utókorra nézve találó. Az irodalomtörténet-írás sokáig úgy tett, mintha 1849 után Szendrey Júlia már nem élt, nem alkotott volna, holott írásainak jelentős része ekkor keletkezett, így életének ez a szakasza sokkal gazdagabb forrásokban, mint a Petőfi Sándorhoz kötődő periódus. Egyrészt azért, mert az 1850-es években vált verseket, elbeszéléseket, fordításokat író és rendszeresen publikáló szerzővé, másrészt azért is, mert második házasságkötése után a korszak egyik legműveltebb értelmiségi családjához tartozott.

Szendrey Júlia szobra Kiskőrösön
(Fotó: Domonkos Sándor)

Az imázsképzés burjánzásában és szabályozhatatlan erejében önmagában nincs semmi különös, hiszen Szendrey Júliával is csak az történt, ami minden közszereplővel: az életét „tulajdonába vette a nyilvánosság.” Sajátossá az a paradoxon teszi a helyzetét, hogy miközben az alakjához kötődő sztereotípiák és a tetteit magyarázó magánvélemények sokasága megjelent a róla folytatott diskurzusban, az általa létrehozott források hallgatásra voltak ítélve. 1930-ban történt egy nagyszabású kísérlet Szendrey Júlia személyének rehabilitálására Mikes Lajosnak köszönhetően, szépirodalmi alkotásai és hétköznapi életének dokumentumai azonban ekkor sem jelentek meg.

Általánosnak mondható gyakorlat a szépirodalomban, a publicisztikában és az irodalomtörténeti szakirodalomban egyaránt, hogy műveinek értelmezése helyett magát a személyiséget mint „Szendrey Júlia-jelenséget”

helyezik előtérbe. Alakjához számos jelzőt társítanak, amelyek általában éppen ellentétesek a Petőfi Sándornak tulajdonított emberi és költői erényekkel. Míg a Petőfi-kultusznak szerves részét képezi a poéta abszolút természetességének, népiességének, egyszerűségének, az életét és költészetét maradéktalanul azonosító őszinteségének képzete, addig Szendrey Júliát gyakran jellemzik úgy, mint hiú, szenvedő, szenzációt kereső, önmagát is becsapó, mesterkélt író, „nyugtalan, friss, sima bőrű, úri, furcsa nőt.” Az ilyen jellegű megállapítások szerzői (legyenek akár szépírók, akár irodalomtörténészek) a mindentudó narrátor szerepében lépnek fel, aki kiváló emberismerőként belelát hősnője lelkének minden rezdülésébe. Ennek keretében értelmezhető a pszichologizálás állandó jelenléte a Szendrey Júliáról szóló írásokban, amelynek hatásától még az olyan jelentős tudósok munkái sem mentesek, mint Horváth János.

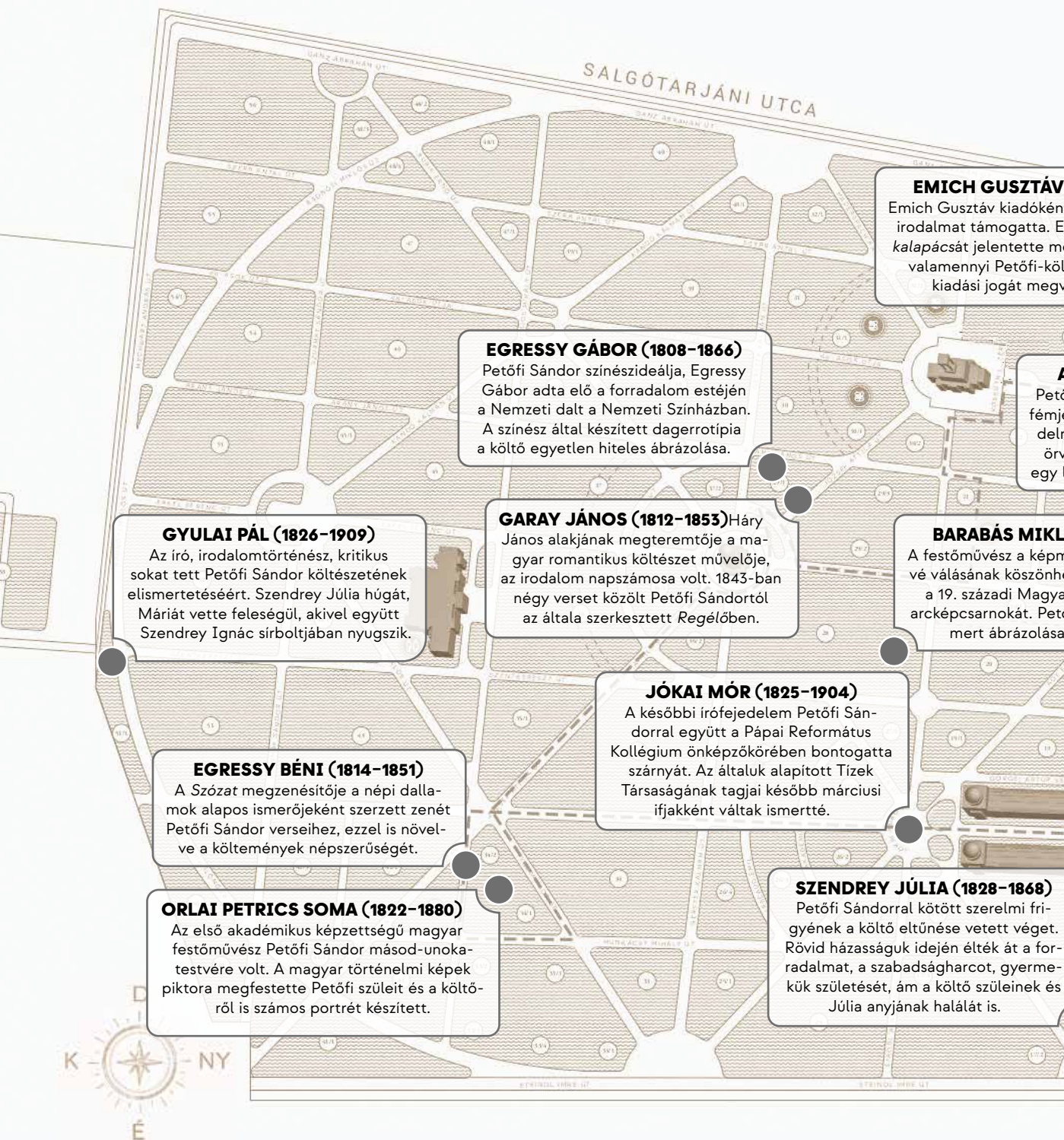
Az 1860-as évektől kezdődően egyre inkább burjánzó Petőfi-kultusz, amely a költőt a nemzet megváltójának, szinte vallásos tiszteletet érdemlő Messiásának tekintette, Szendrey Júlia alakját eltorzította vagy háttérbe szorította. Ahhoz, hogy megítélése változzon, a nép-nemzeti diskurzus helyett egy másik, a nyugat-európai kultúrához és nőideálhoz vonzó diskurzus előtérbe jutására volt szükség. Nem véletlen, hogy a Szendrey Júlia alakját már nem elítélni, hanem megérteni kívánó cikkek jelentős része éppen a Nyugatban jelent meg. A megértés vágya azonban nem az ellentmondások tisztázásához vezetett, hanem egy új mítosz – az emancipált, modern nő mítoszához – megteremtéséhez.

„[...] Júlia azonban csak addig érdekelt minket, míg a Petőfié volt.” – írta Ady Endre. Társadalomtörténeti és irodalomtörténeti nézőpontból azonban épp a Petőfi utáni élete jelentőségteljes: szépirodalmi alkotásai és életének történeti dokumentumai a korabeli városi kultúra számos jelenségét érthetőbbé teszik. Emellett arra is felhívják a figyelmet, hogy Szendrey Júlia az 1850-es, 1860-as évek egyik legfontosabb női szerzője volt.

Dr. Gyimesi Emese
történész

Szendrey Júlia portréfotója
(Forrás: OSZK Keziratár)

EMICH GUSZTÁV

Emich Gusztáv kiadóként az irodalmat támogatta. E kalapácsát jelentette meg valamennyi Petőfi-költség kiadási jogát meg

EGRESSY GÁBOR (1808–1866)

Petőfi Sándor színészideálja, Egressy Gábor adta elő a forradalom estéjén a Nemzeti dalt a Nemzeti Színházban. A színész által készített dagerrotípiája a költő egyetlen hiteles ábrázolása.

GARAY JÁNOS (1812–1853)

Háry János alakjának megteremtője a magyar romantikus költészet művelője, az irodalom napszámosa volt. 1843-ban négy verset közölt Petőfi Sándortól az általa szerkesztett Regélőben.

GYULAI PÁL (1826–1909)

Az író, irodalomtörténész, kritikus sokat tett Petőfi Sándor költészetének elismertetéséért. Szendrey Júlia húgát, Máriát vette feleségül, akivel együtt Szendrey Ignác sírboltjában nyugszik.

BARABÁS MIKLÓS

A festőművész a képművészet vé válásának köszönhetően a 19. századi Magyar arcképcsarnokát. Petőfi Sándor ábrázolása

JÓKAI MÓR (1825–1904)

A későbbi írófejedelem Petőfi Sándorral együtt a Pápai Református Kollégium önképzőköriében bontogatta szárnyát. Az általuk alapított Tízek Társaságának tagjai később márciusi ifjakként váltak ismertté.

EGRESSY BÉNI (1814–1851)

A Szózat megzenésítője a népi dallamok alapos ismerőjeként szerzett zenét Petőfi Sándor verseihez, ezzel is növelve a költemények népszerűségét.

ORLAI PETRICS SOMA (1822–1880)

Az első akadémikus képzettségű magyar festőművész Petőfi Sándor másod-unokatestvére volt. A magyar történelmi képek piktorja megfestette Petőfi szüleit és a költőről is számos portrét készített.

SZENDREY JÚLIA (1828–1868)

Petőfi Sándorral kötött szerelmi frigyének a költő eltűnése vetett véget. Rövid házasságuk idején élték át a forradalmat, a szabadságharcot, gyermekük születését, ám a költő szüleinek és Júlia anyjának halálát is.

Petőfi Sándor kortársai a Fiumei úti sírkertben

(1814–1869)

...t a magyar nyelvű
...lőször *A helység*
...eg, később pedig
...temény örökös
...vásárolta.

ARANY JÁNOS (1817–1882)

Petőfi Sándor költőtársa, a nevük által
...elzett népi költészet ünnevelt feje-
...me volt. A már országos hírnévnek
...vendő Petőfi hozzá írt köszöntője
...legendás barátság nyitánya lett.

ÖS (1810–1898)

...haskészítés népszerű-
...etően megalkothatta
...ország történelmi
...őfi Sándor első közis-
...is hozzá kötődik.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY (1800–1855)

A magyar romantikus irodalom ikonikus
alakja gyakorolta a legnagyobb hatást Petőfi
Sándorra iskolás éveiben. Az első költőfejede-
lem később egyengette is Petőfi pályáját.

ARANY LÁSZLÓ (1844–1898)

Petőfi Sándor Arany Jánost választotta Zoltán fia
keresztapjának. Arany János fiát, Lacit is jól ismer-
te, egy szalonai látogatása során verset is írt
a kisfiúnak (*Arany Lacinak*), aki később maga is
költő lett majd édesapja mellé temették.

**E válogatásban olyan személyeket vonultatunk föl,
akik jelentősen hozzájárultak Petőfi Sándor költői
pályájának és kultuszának kibontakozásához.**

A mai Fiumei úti sírkert megnyitása
az 1848–49-es szabadságharchoz kö-
tődik: először az isaszegi csata Ró-
kus-kórházban ápolat sebesültjeit tem-
ették ide. Petőfi Sándor (1823–1849)
alakja szintén egybeforrt a szabadság-
harccal: nem véletlen, hogy számos
kortársa, barátja, ellensége nyugszik

a sírkertben, és neki is emlékhelyet
létesítettek itt. 1908-tól valamennyi
közvetlen családtagja egyetlen közös
síremlék alatt alussza örök álmát. Fe-
lesége, Szendrey Júlia és a fia, Petőfi
Zoltán eredetileg is a sírkertben nyu-
godott, anyja, Hrúz Mária és apja, Pet-
rovics István földi maradványait a Jó-
zsefvárosi temetőből hozták át, István
öccse hamvait pedig Csákoról. Az új
családi síremlék egyben Petőfi Sándor
kenotáfiuma is lett, ahol magára az is-
meretlen helyen nyugvó költőfejede-
lemre is emlékezhetünk.

Gyökös Eleonóra,
a Nemzeti Örökség Intézete
tudományos munkatársa

ARTPATH – FAMPATH – CITYPATH

„A halhatatlanság legjobb eszköze az író tolla”

A FAMPATH – ARTPATH – CITYPATH-projekt a nagy adatklaszterekben rejlő lehetőségek feltérképezésére, hasznosítására vállalkozik egy olyan pilot-projekt keretében, amely az idén induló Petőfi-emlékévhöz kapcsolódva Petőfi Sándor kapcsolati hálóját kívánja felvázolni.

A projekthez kapcsolódó QR-kód Lugossy Mária és Bohus Zoltán sírjánál (Fotó: MNL OL)

Közel egy évtizede a 19. századihoz hasonló reform-időket élünk. Fontos társadalmi, politikai, gazdasági változások indultak el egy olyan korban, amelyet árnyal a digitalizáció, az információáramlás felgyorsulása, a globalizáció és a fiatal generációk kultúrafogyasztási szokásainak átalakulása. Ezekre a kihívásokra nem egyszerű választ adni. Főleg egy olyan érzékeny területen, mint a kultúra. Az eddig passzívnak tartott „analóg”

források (levéltárak, múzeumok, archívumok, gyűjtemények) digitalizálásával és ezen adatok elemzésével egészen új információkat hozhatunk felszínre. Korokat, korszakokat, életeteket és munkásságokat tehetünk színesebbé és könnyebben értelmezhetővé mindenki számára az emlékezetkultúránkra, a kollektív emlékezetünkre is hatást gyakorolva ezzel. A reformkor kulturális hagyatékát kell kontextusba helyezni a napjainkat átító digitális reformkorral. Ebben segít az általunk elindított FAMPATH-projekt.

A nagyívű koncepció kidolgozását egy átgondolt elemzés és kutatás előzte meg. Ma-napság, az online tér dinamikus fejlődése következtében, a családfakutatás reneszánszát éli. Ezzel párhuzamosan a megemlékező és nekrológ oldalak is gombamód elszaporodtak. Igyekeztünk az elérhető összes ilyen szolgáltatóhoz regisztrálni és feltérképezni a szolgáltatások rendszerét, hibáit és hiányosságait. A családfakutatás sajátossága, hogy nem az egyénre koncentrál, hanem an-

nak a családi rendszerben elfoglalt státuszára. Egyes esetekben széljegyzetekből megtudhatók az egyén kiemelkedő életrajzi adatai, de összességében egy név és két évszám feltüntetésével jelenik meg egy személy a családfán.

A FAMPATH-projekt az egyéni, családi és kollektív emlékezet támogatására felépített, határainkon átnyúló szolgáltatási rendszer. A regisztrált felhasználó létrehozhat egy rekordot, amelyben egy elhunyt hozzátartozójának élettörténetét készítheti el szövegek, fotók, hang- és képanyagok segítségével. A rendszer ebből felépít egy életutat és elkészít egy erre mutató QR-kódot, amelyet a síremlékre helyezve bárki beolvashat a temetőben egy okostelefon segítségével. A rendszer automatikusan információkat gyűjt levéltárakból, publikus adatbázisokból és megjeleníti a lehetséges találatokat a felhasználó számára. Ezen felül a rendszer a megadott adatokból (kép, hang, szöveg stb.) lefuttat egy alapanalízist és felépít egy hibrid adatrendszert, majd további kérdésekkel hangoltatja finomabbra azt a felhasználóval. Az így létrejött adatstruktúra lehetővé teszi az arc, tárgy, hang, mozgás, írás, geotag analízist, illetve az egyedi keresési és szűrési lehetőséget. Automatikusan összekapcsolja az azonos szájakat (pl. arc-, tárgy-, és

hangfelismerés) így a külső felhasználók rendszere is bővíthet új információkkal. Egy kritikus tömeg elérésével (~5000 fő) ezek az általunk fejlesztett analízismotorok egyedivé és izgalmassá tehetik a portált, ugyanis ezen a ponton a rendszer elkezdheti összekötni a családokat a lehetséges adatkapcsolatok mentén, amire e-mailben hívják fel a figyelmüket. Ezek alkotják ezt a sajátos „szövedéket”, amelyből a későbbiekben meríthetnek a felhasználók, történészek, írók, tanu-

A projekt a „miérték” megválaszolására nem tesz kísérletet. A professzionális analízissal és kutathatósággal olyan szolgáltatásrendszer alakítható ki, amely értékeremtő lehet minden érdeklődő intézmény és magyar állampolgár számára. Mindemellett olyan pozitív visszacsatolás jöhet létre, amellyel visszafordítható az a folyamat, hogy az egyén közönyössé válik saját és közössége múltjával kapcsolatban, így erősíthető a társadalmi felelősségváll-

képezésére, hasznosítására a FAMPATH portál nyújtotta szolgáltatások segítségével. Ezek az életutak főleg a reformkor kiemelkedő alakjaira fókuszálnak és Petőfi Sándor személye köré csoportosulnak. Nem kevesebbre vállalkozik a projekt, mint Petőfi Sándor kapcsolatrendszerének és szociális hálójának bemutatására, izgalmas, a fiatalok számára is érthető vizuális megjelenítéssel. Erre a célra egy mobilalkalmazás fejlesztése szolgál, amely a kiterjesztett valóság (AR) segítségével jeleníti meg a költő életútját és kapcsolatrendszerét.

Jelenleg egy beta-tesztelésre használt verzió érhető el. A teszt eredményeiből született, megújult, robosztus portálmagot egyelőre nyolc európai (és héber) nyelven november 1-jén, mindenszentek napján tervezzük elindítani marketing kampány kíséretében. Az analízismotorok a megfelelő felhasználószám elérésekor kapcsolódnak majd a folyamatba. Ez a lépés reményeink szerint a következő év közepéig megvalósítható.

A pilot-projekt jelenlegi eszmei támogatói és/vagy résztvevői a Magyar Nemzeti Levéltár, az MTVA Archívuma, az MMA, a MANK, a Közlekedési Múzeum és egyes magángyűjtemények mellett Tolnay Klári kétszeres Kossuth-díjas színművész és a Bohus Zoltán – Lugossy Mária üvegművész házaspár hagyatékának kezelői, valamint a Mesterséges Intelligencia Koalíció, az IBM és a DXC Technologies. A résztvevők közös igényeit figyelembe véve a kitűzött cél egy hosszútávú együttműködési rendszer kidolgozása.

Vida Zoltán,
a Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltárának
főlevéltárosa

A projekthez kapcsolódó QR-kód (Fotó: MNL OL)

lók, művészek és kutatók, létrehozva újabb és újabb tartalmakat, amelyek visszaintegrálhatók az adatbázisba. Az így létrejött, egyre bővülő adatbázis kutathatóvá tételével és folyamatos elemzésével pedig olyan szolgáltatási rendszert lehet életre hívni, amely értékeremtő lehet minden állampolgár számára.

A szemlélő bizonyos idő elteltével, vagy akár azonnal is késztetést érezhet arra, hogy egyre többet tegyen hozzá privát történetéhez és hogy közlendője minél több felületen – például a közösségi média segítségével – minél több emberhez eljusson.

lálás is. Tudatosan átgondolt stratégia ez, amelyben az egyes médiaágazatokon túl fontos tér nyílik a képző-, ipar- és előadóművészeti irányzatoknak, az állami, valamint privát film- és fotógyűjteményeknek, oktatási intézményeknek.

A FAMPATH – ARTPATH – CITY-PATH-projekt szellemi tulajdonosai jelenleg egy olyan pilot-projekt megszervezésén dolgoznak, amely szorosan kapcsolódhat az idén induló Petőfi-emlékévhöz. A projekt során 200 életút beazonosításával és feldolgozásával igyekezik javaslatokat tenni a nagy adatklaszterekben rejlő lehetőségek feltér-

Petőfi sírja – kutatások, legendák, tévhitek

Köztudomású, hogy Petőfi Sándor családjának tagjai – szülei, testvére, felesége és gyermeke – Budapesten, a Fiumei Úti Sírkert Nemzeti Emlékhelyen nyugszanak, méltó körülmények között. A nagy költő sírhelyének holléte azonban máig rejtély maradt. Pedig a sír keresése már több, mint másfél évszázada tart és a kutatásával kapcsolatos publikációk terjedelme olyan nagyságrendű, amely valószínűleg már nemzetközi szinten is egyedülállónak számít. A népszerű történelmi személyiség halála generációról generációra foglalkoztatja a magyar társadalmat. Ezért nem véletlen, hogy időközben számos kitalált történet, legenda és tévhit terjedt el Petőfi földi maradványaival kapcsolatban.

Petőfi Sándor 1848-ban, Barabás Miklós litográfiája
(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1899, 31. szám)

Történelmi tény, hogy Petőfi Sándor 1849. július 31-én Fehéregyháza mellett, az osztrák hadsereget támogató orosz csapatok ellen vívott ütközet során eltűnt. A segesvári ütközetként ismert csatában 441 honvéd vesztette életét. Az elesetteket tömegsírokba temették a győztes oroszok. Bár visszaemlékezés is tanúskodik arról, hogy vélhetően Petőfi holttestét is látták a csata után, ezt annak ellenére sem sikerült bizonyítani, hogy többen – például a felesége, Szendrey Júlia is – kutattak utána. A holttest, illetve a sírhely hiánya táptalajul szolgált an-

nak a legendának, hogy a költő nem is esett el az ütközetben.

Már az 1850-es években felbukkantak olyan szélhámosok, akik a csatát túlélő, de bujdosni kényszerült Petőfinek adták ki magukat némi anyagi haszon reményében. A csalókról mindig hamar kiderült az igazság, de a valódi Petőfi nem adott életjelet magáról, az évek múlásával sem. Az 1860-as években már a közvéleményt is foglalkoztatta a jeles költő halála. A *Vasárnapi Ujság* állandó rovatot nyitott a Petőfi haláláról szóló beszámolók számára. Érkezők is tucatjával a beszámolók, ame-

lyeknek java része csupán kiszínezett visszaemlékezésnek, fikciónak, vagy tudatosan kifundált álhírnek bizonyult. Egy 1877-es beszámolóban lehetett először arról olvasni, hogy Petőfi Sándor túlélte az ütközetet, majd orosz hadifogságba került és egy szibériai ölbányában dolgoztatják. A szerzőről azonban kiderült, hogy börtönviselt szélhámos és híradása is kohlomány.

A szibériai teória egy időre lappangási szakaszba került, de az 1930-as években újra felütötte a fejét. Petőfi szibériai történetének következő epizódja egy osztrák író novellájával

indult, amely gyújtószikraként lobbantotta lángra a magyar szenzációhajászkok fantáziáját. Újabb és újabb történetekkel álltak elő, amelyek szerint a költő megszökött az orosz fogolytáborból, majd új életet kezdett a jakutföldi Ikatowo, más verzió szerint az Iliszunszk nevű településen, vagy éppen a honvédek által alapított Körözs nevű községben, illetve volt olyan változat is, miszerint a burját-földi Barguzinban. A történetekben azonos volt, hogy Petőfi újránősült és majdnem megegyezett a halála éve is: 1856 vagy 1857. A barguzini változat szerint Petőfi, azaz Petrovics „új életében” valódi mesteremberré vált – a település ácsaként és lakatosaként, sőt halászaként volt ismeretes. Még egy fénykép is előkerült az állítólagos sírhelyéről. A tudományos szakértők azonban 1940-re rendre bebizonyították, hogy az 1877-es beszámolóhoz hasonlóan ezek a történetek is mind

hamisak, akárcsak a bizonyíték céljából – műteremben gyártott – fénykép.

A 20. század első felének jeles Petőfi-kutatója, Dienes András az 1940-es évek végén, illetve 1956-ban helyszíni kutatásokat is folytatva, igyekezett rekonstruálni a költő halála előtti utolsó órákat, illetve megpróbálta azonosítani a lehetséges temetési helyét. Az irodalomtörténész emellett jelentős gyűjtést végzett a Petőfi életéről szóló legendák terén is. Az 1950-es években több mint 120 ilyen legendát gyűjtött össze országszerte. Petőfi már halála után száz évvel is a magyarok legendás történelmi személyeként és az egyik, vagy inkább a legnépszerűbb költőjeként élt a kollektív nemzeti tudatban. Ebből is adódhat, hogy a halálával kapcsolatos fejlemények mindig közérdeklődésre számíthatnak. Dienes tudományos munkáját természetesen más kutatók is folytatták.

A szibériai legenda 1984-ben indult

újabb, eddigi legsikeresebb útjára, amikor egy munkácsi ukrán újságíró felélesztette Petőfi barguzini történetét. Az 1930-as évek forráskritikáit és az 1980-as évek kimagasló Petőfi-kutatójának, Kiss József irodalomtörténésznek tudományos ellenérveit figyelmen kívül hagyva Magyarországon egy lelkes – a MEGAMORV Petőfi Bizottság nevet viselő – csoport alakult, majd 1989-ben expedíciót szerveztek Barguzinba azzal a céllal, hogy Petőfi Sándor sírját azonosítsák, földi maradványait exhumálják és Magyarországra vigyék. Küldetésük során a költő feltételezett sírhelyét feltárták és hazaszállították a szerintük Petőfitől származó csontokat. A magyar tudományos élet képviselői – többek között: Fekete Sándor, Kovács László, Hermann Róbert – azonban számos úton bebizonyították, hogy a barguzini legenda nem lehet igaz. A történészek szakvéleménye szerint az orosz hadifogságba esett szabadságharcosokat

Az 1849. július 31-i fehéregyházi (ségésvári) csata térképe
(Forrás: Vasápmű Ujság, 1899, 31. szám)

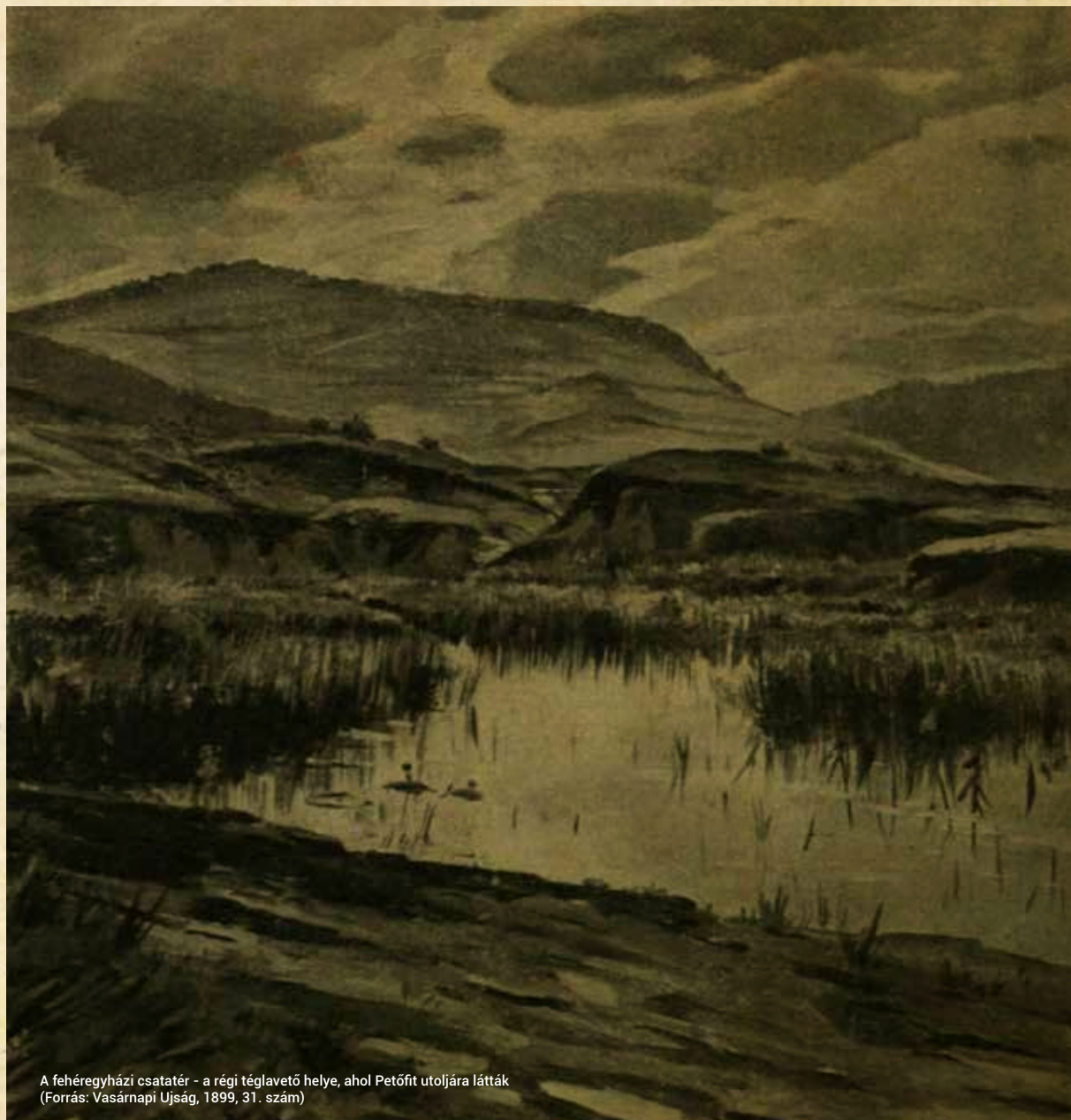
A fehéregyházi csatatéren elesett honvédek emlékműve
(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1899, 31. szám)

Havasalföldre – és nem Oroszországba – irányították. A cél az volt, hogy onnan Moldván át Bukovinába, az osztrák császárság területére kerüljenek, és az arra alkalmas katonákat besorozzák az osztrák hadseregbe. A fehéregyházi (segesvári) ütközet hadifoglói azonban soha nem jutottak el Bukovinába, mivel időközben véget érték a hadműveletek

Erdélyben, így a Vöröstoronyi-szoroson át visszaindították őket az országba. A történészek, régészek a rendelkezésre álló hiteles források alapján igyekeztek rekonstruálni a költő utolsó napját is. Visszaemlékezések, naplók, jelentések, újságcikkek felkutatásával és elemzésével rávilágítottak arra, hogy a csata napját követően hiteles szemtanú nem látta

élve Petőfit, ha pedig valaki ilyet állított, azt más tanúk megcáfolták. A kutatók megvizsgálták több orosz hadifogságba esett tisztnek is a visszaemlékezéseit, feljegyzéseit, főként azokét, akik ismerték Petőfit, de senki nem tett arról említést, hogy látta volna őt 1849. július 31-e után. Mindemellett a történészek levéltári források alapján kimutatták: a fogságba esett magyar tisztekről pontos nyilvántartás készült. Mivel Petőfi őrnagyi rangban Bem tábornok törzskarához tartozott, a parancsnok segéd-tisztjeként mindenképpen dokumentálták volna, ha fogságba esik. Mindezt, továbbá azt a tényt is figyelembe véve, hogy Petőfi maga sem adott életjelet magáról még szeretett feleségének (és kisgyermekének) sem, a téma kutatói arra következtettek, hogy a költő valóban elesett az ütközetben és holttestét az egyik tömegsírba, vagy éppen egy magányos hadisírba temették el Fehéregyháza környékén. Ebben az esetben pedig Petőfi Sándor soha nem járhatott Barguzinban, így nem is temethették el ott. A természettudományos eljárások is megerősítették a történeti forráskritika eredményeit, ugyanis antropológiai vizsgálatokkal azt állapították meg a barguzini csontvázról, hogy egy nőtől származik. Mindezek ellenére a „barguzini hívek” 2015-ben eltemették a női csontvázat (illetve annak egy részét) a Fiumei úti sírkert 58-as parcellájában, a síremlékére pedig Petőfi Sándor nevét írták. Ezzel lezárult a szibériai legenda mintegy három évtizedes harmadik hulláma is.

Petőfi Sándor valódi sírhelye valószínűleg Fehéregyháza közelében található, az azonosítása azonban még várat magára, de az is lehetséges, hogy örökre homályba veszett. Ez esetben elképzelhető, hogy néhány évtized múlva újabb történetek kapnak szárnyra a halálával

A fehéregyházi csatater - a régi téglavető helye, ahol Petőfit utoljára látták
(Forrás: Vasárnapi Ujság, 1899, 31. szám)

és a nyughelyével kapcsolatban. Addig is a Petőfit tisztelők számos helyen megemlékezhetnek a költőről, kiváltképpen a jelképes sírjainak is tekinthető helyszíneken: a Héjjasfalva és Fehéregyháza

közötti (Ispánkúti) emlékműnél vagy a Petőfi család Fiumei úti sírkertben található nyughelyénél.

Dr. Tóth Zsolt osztályvezető
(igazgatóhelyettes)
HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum
Hadisírgondozó és Hőskultusz
Igazgatóság

Gyászetikett avagy a temetői viselkedés kultúrája

A gyász rítusain keresztül búcsúzunk el halottainktól, a gyászidőszak elmúlásával pedig az emlékezet és annak ápolása kerül előtérbe. Nemcsak az egyéni, hanem a közösségi, nemzeti identitás szempontjából is jelentőségük van ezeknek a tevékenységeknek.

Őszi hangulat a Fiumei úti sírkertben
(Fotó: Nagy Balázs)

A Nemzeti Örökség Intézete (NÖRI) a nemzet múltja és történelmi emlékezete szempontjából szimbolikus jelentőségű sírkertek vagyongazdálkodásaként és üzemeltetőjeként halottak napján és mindenszentekkor alkalomhoz illő módon segíti a gyász és az emlékezés egyéni és közösségi szintű megélését. Emellett a NÖRI egyik legfőbb feladata, hogy hozzájáruljon a gyász és az emlékezés hagyományainak, kultúrájának terjesztéséhez. Ennek jegyében született meg a gyászszerartáson való megjelenés és viselkedés (viselet és magatartás) elvárható, helyénvaló

formáinak, valamint a búcsúztatás (és a gyászmunka) néhány elmaradhatatlan elemének bemutatására vállalkozó, a témát kérdés-felelet formájában feldolgozó kiadvány. Mohai V. Lajos írása eredetileg a NÖRI-FÜZETEK 25. számában jelent meg, ennek rövidített változatát adjuk most közre.

Mára jelentősen átalakultak a temetési szokások. Ezek a változások a gyászszerartás ünnepi jellegét érintették, mivel az idők folyamán a szerartás egyszerűsödött. A temetői búcsúztatókon való részvétel for-

mája már-már kiüresedett; a változás mélyén nagyjából az egyén vagy a közösség megváltozott viszonya áll az elmúláshoz, a halál tényéhez. Mintha nem, vagy kevéssé vennénk tudomásul azt, hogy a halál a földi élet része; ezért igyekszünk a búcsúzás rítusát mielőbb elvégezni, és a temetői szerartáson mielőbb átesni, a halál fizikai emlékét pedig mielőbb eltávolítani magunktól. A temetői gyászszerartás lélektana olykor-olykor megfosztott már a részvét személyességétől, megfosztott a tragikum fölemelő, katartikus hatásától, többnyire megfosztott attól a képességtől, hogy a gyászoló a szerartás idején visszavonulhasson önmagába és megtalálja saját belső csöndjét, amelyben elbúcsúzik a halottól. A temetői gyászetikett az elmúlt évtizedekben megváltozott, főként a nagyvárosi temetkezések esetében; mivel az előző társadalmi rendszer politikai meggondolásból háttérbe szorította az egyházi temetői ceremóniákat. A változások a kisvárosok és falvak, tehát a vidék temetkezési szokásait kevésbé érintették, a végtisztesség méltó megadása a kisközösségek hagyományörző képességét, összetartó erejét mutatja.

Mit nevezünk temetői gyász-etikettnek?

A halottnak kijáró méltó végtisztesség megadását. Az etikett általánosan valamilyen előírt, megszabott magatartás követését, viselkedésmódot, illemszabályt jelent a társadalmi érintkezésben.

„Halottról vagy jót, vagy semmit” – mi indokol(hat)ja ezt az íratlan szabályt?

Temetéskor nem(csak) az egyént temetjük, hanem mindazt, ami túl van az egyénen, a teljes embert, a „közös emberit” a halottban. Hogy megszületett, élt, szenvedett. Nem egyéni kiválósága folytán érdemli ki a végtisztességet, hanem azért, mert valami közös emberi sorsban osztozott. Ezért veszi körül a temetést, a temetőbe járást annyi rituálé. Ha csak a személyes érdek jogosítanának bárkit ünnepélyes temetésre, akkor az emberek nagy része temetési szertartás nélkül fejezhetné be földi pályafutását. De a bűnösöknek, a hitványoknak is kijár a komolyság, a fekete ruha, néhány, a szemünk sarkában elmorzsolts könnycsepp. A születésben és a halálban egyenlők vagyunk.

Kiknek szólnak, kiket vigasztalnak a temetői ceremóniák?

A halotti ceremóniák az élőknek szólnak leginkább. Egy temetési szertartás rituális visszafogottsága, a ceremóniák ősi érzett jellege, ünnepélyessége arra figyelmezteti a gyászolókat, hogy halottuk elvesztésével nincsenek egyedül. Az ő egyetlen, „senkivel sem összevetészhető” kedves halottuk a halálával csak a többi ember sorsában osztozik.

Mi a csend és a hallgatás szerepe?

A csend felértékeli, a mindennapi monotonitásból kiemeli a gyász pillanatait a szertartás idején; a csendhez hasonló funkciója van a lassú lépdelésnek a ravatalozótól a végső nyughelyig. A csend elfogadása és a lassított menetelés a temetés résztvevőjében kiváltja és fokozza annak a transzcendens érzésnek az átélését, hogy a szertartással a halott elhagyja a földi világot.

Miért kell a temetőkapun kívül hagyni hétköznapi énünket?

Hagyjuk a temetőkapun kívül a gondjainkat, a hétköznapi énünket! Fegyelemzett magatartásunkkal fejezzük ki tiszteletünket az elhunyt emléke előtt és a gyászoló család fájdalma iránt. Ez vonatkozik a temetéskor viselt öltözetünkre is. A temetési szertartásoknak minden korban megvolt a viseletkultúrája: a viseletkultúrának – általában véve – a tradíciók megőrzése és áthagyományozódása szempontjából van jelentősége. A viselet névjegy, valamely kor, hely, tájegység névjegye; a mai temetéseken változatos ruhaviselettel találkozunk, de a falusi temetések megtartották a gyászviselet kellékeit és formáit, a fehér és fekete színeket.

Ma már a férfiak és a nők ruházata nem feltétlenül fekete, de mindenképp sötét. Az ing/blúz legyen fehér, a nyakendő fekete, valamint a harisnya és a cipő is. A rövid ujjú ing, a feltűnően mintás harisnya, valamint a mutatós, díszes ékszerek nem ajánlottak. A fedő (fátyollal) csak női rokonok számára engedélyezett. Előfordulhat, hogy fiatal elhunyt temetésén a család egy bizonyos fajta szín viselését kéri. Ebben

az esetben tartsuk tiszteletben ezt a kérést, de lehetőleg csak kiegészítőként viseljük. Tartózkodjunk attól is, hogy feltűnő parfüm illat lengjen körbe. A túl átható illat zavarhatja a többi gyászolót.

Milyen temetkezési szertartást válasszunk?

Magyarországon egyaránt elterjedt a koporsós temetkezés és a hamvasztás, ez utóbbi esetben pedig egyre közkeletűbb a hamvak szórása. Minden esetben figyelembe kell venni az elhunyt végakarátát, a családi vagy közösségek esetében például a falvakban kialakult hagyományt. Az elhunyt végakaratahoz igazodva, a családi hagyományt is tekintetbe véve kell felekezeti vagy felekezet nélküli temetést kérni. Állami temetés esetén az államnak igazodnia kell a végakarathoz és az elhunyt családjának a kéréseihez.

Vigyük-e magunkkal kisgyerekeinket a temetésre?

Korábban az egész közösség részt vett a ravatal melletti virrasztáson: a halált valóban az élet részeként kezelték. Később lett csak olyasmi, amitől óvni kell a kicsiket. A szülőnek kell eldöntenie, hogy gyermeke türelemmel fogja-e viselni a temetési szertartást vagy képes-e az illendő viselkedésre. Ha idősebb és nagyon közeli hozzátartozó (nagyszülő) temetéséről van szó, a kisgyermeket korának megfelelően fel kell készíteni arra, hogy min fog részt venni.

Hogyan jelentsük be a temetést?

A temetés helyét és időpontját a megfelelő protokoll szerint elkészített gyászjelentéssel adjuk az elhunyt

tat tisztelők tudtára. Ez nyilvánosan is megjelenhet újságban vagy hirdetőtáblán. Postán csak a legközelebbi, de nem helyben lakó rokonoknak, barátoknak illik küldeni.

Mit tegyünk, ha gyászhirt, gyászjelentést kapunk?

Aki gyászjelentést kap, annak a részvétét kifejező levelet kell küldenie. (A legjobb, ha fehér papíron, kézzel

írt levelet küld.) A közösségi médiában megjelenő gyászhiRNél kifejezhető az együttérzés, de például SMS-ben nem ajánlott részvétüzenetet küldeni.

Hogyan továbbítsuk a gyászjelentést?

Manapság gyakran előfordul, hogy az értesítést e-mailben kapjuk üzenet vagy csatolt dokumentum formájában. Ilyenkor csak abban az esetben fejezzük ki külön együttérzésünket, ha az elhunytal közelebbi kapcsolatban álltunk. A kapcsolat jellegéből fakadóan ez lehet e-mailben küldött üzenet is, a telefonhívástól azonban lehetőleg tartózkodjunk, mert a temetés előkészületei közben és a gyász első napjaiban jobb nem zavarni az elhunyt rokonait. Ha valamely intézmény vezetőjeként vagy egy közösség képviselőjeként egy kolléga vagy barát haláláról értesítő gyászjelentést kívánunk másoknak is, egyszerre több címzettnek elküldeni, akkor ügyeljünk arra, hogy szigorúan a gyász körébe tartozó tartalommal egészítsük ki az üzenetet.

Hogyan készüljünk a temetésre?

Minden temetés előtt ajánlott az elhunyt felekezetének szokásairól tájékozódni, ami magában foglalja, hogy milyen ruhát illik viselni, szokás-e virágot vinni és így tovább. Feltétlenül igazodjunk az adott felekezet temetési szokásaihoz.

Milyen virágot vigyünk?

Ebben a kérdésben az elhunyt válsása az irányadó. A zsidók például nem virágot, hanem követ helyeznek halottaik sírjára. Keresztény vagy polgári

Bacher Vilmos sírjának mákmotívuma a Salgótarjáni utcai zsidó temetőben
(Fotó: Nagy Balázs)

temetési szertartás esetén a temető környékén működő virágárusokhoz fordulhatunk tanácsért. Hozzánk közel állók temetésére koszorút, sírcsokrot köthetünk, előbbi szalagjára rövid búcsúüzenetet írathatunk. Elképzelhető, hogy a család például egy szál fehér rózsát kér mindenkitől a temetésre, ilyenkor tartsuk szem előtt a kívánságot. Ha az elhunyt vagy a család jótékonyági felajánlást kér virág helyett, a kérést tiszteletben tartva az összeget a megfelelő számlára kell utalni. Pénzt borítékba téve nem illendő küldeni.

Szabad-e fényképezni temetésen?

Magáncélból fényképet készíteni temetésen nem illendő, különösen nem az magunkat fotózni vagy a résztvevők egy csoportját, esetleg mindezt a ravatallal vagy a sírral együtt. A gyászoló család kérésére vagy közéleti szereplő temetésén hivatásos fotós készíthet felvételeket. Tilos a közösségi médiában közvetíteni az eseményeket, és az online felületeken se posztoljon se képet, se semmilyen bejegyzést.

Mikor menjünk a temetésre?

Ha értesültünk a temetés időpontjáról, de nem kaptunk meghívást, vagy a család kifejezett kérésére szűk körben kerül sor a gyászszertartásra, tiszteletben kell tartani a család, a hozzátartozók kérését, nem szabad részt venni a temetésen. Ha a temetésre ugyan meghívást kaptunk, de az azt követő torra nem, akkor természetesen nem szabad odatolakodnunk.

Mindenképpen a gyászszertartás megkezdése előtt, lehetőleg negyed órával korábban ajánlott megérkezni a ravatalozóhoz, vagy ahhoz a hely-

hez, ahol a gyászszertartást tartják. A ravatal közvetlen közelében a közeli hozzátartozóknak kell a helyet fenntartani. Aki nem közvetlen hozzátartozó, semmiképpen se tolakodjék az első sorba, a koporsó vagy urna közvetlen közelébe. A ravatalozótól a sírig vezető úton lassú lépésben, némán illik haladni, előre engedve a családtagokat, legközelebbi hozzátartozókat.

Mi történik, ha az elhunyt közéleti szereplő?

Ha neves politikus vagy más, a társadalom szélesebb köre számára ismert személy az elhunyt, akkor gyakran előfordul – a felekezeti hagyományokat tiszteletben tartva –, hogy a temetést nyilvános ravatalozás előzi meg, ahol a gyászolók leróhatják kegyeletüket. Ilyenkor a ravatal mellett az elhunyt barátai, tisztelői sorfalat alkothatnak.

Mindenszentekkor a Fiumei úti sírkertben
(Fotó: Nagy Balázs)

Ki búcsúztatja a halottat?

Felekezeti temetések esetén az elhunyttól a szertartást végző egyházi személy búcsúzik, de lehetséges, hogy valamely közeli hozzátartozó, barát vagy pályatárs tartson búcsúbeszédet. Ezeknek a beszédeknek a helyszíne általában a ravatalozó, de előfordul, hogy a sírhely. Ha valamely intézmény a saját halottjának tekinti az elhunytat, akkor a gyászoló családdal együttműködik a temetési szertartás lebonyolításában. Ebben az esetben a temetés és a gyászszertartás költségeit az intézmény fizeti.

Hogyan haladjunk a ravaltól a sírhelyig?

A koporsót a temetkezési vállalkozás alkalmazottai, régies szóval a gyászhuszárok viszik a sírhoz. A koporsó mögött a temetést végző felekezet képviselője (pap, lelkész, rabbi) megy, őt követik a legközelebbi rokonok, barátok, kollégák, majd a többi gyászoló. Rövid beszédet tartanak, és a koporsót vagy az urnát az előkészített sírgödörbe süllyeszti. Urnafülkés temetkezés esetén az urnafalban helyezik el, általában később, a gyászszertartás után.

Mit tehetünk, amikor még nyitva a sírgödör?

Ha az elhunytat sírgödörbe temetik, miután a pap három kislapát földet szórt a leengedett koporsóra, a búcsúzó is dobhatnak földet vagy virágot, virágcsokrot a sírgödörbe.

Mikor ér véget a gyászszertartás?

A temetési szertartás a sír behatolásával, a koszorúk elhelyezése után ér véget. Általában ilyenkor van alkalom részvénytnyilvánításra a hozzátartozók felé. Erre lehetőség van a szertartás előtt is, a ravatalozóbeli várakozáskor.

Hogyan fejezzük ki a részvétünket?

Részvétet a legközelebbi hozzátartozók részére kell kifejezni. Csak a részvét, az együttérzés, a gyász és a fájdalom ki-

fejezése illendő. Ha nem találunk megfelelő szavakat, akkor némán, szavak nélkül is kifejezhetjük részvétünket, kézfogással vagy enyhe öleléssel. Amennyiben nem ismerjük az elhunyt rokonait, mindenképpen illik bemutatkozni és röviden elmondani az elhunythoz fűződő kapcsolatunkat. Mindenképpen törekedjünk tömörségre, főleg, ha még sokan várároznak mögöttünk.

Mit nem szabad semmiképpen egy temetésen?

Nem használjuk a mobiltelefont, kapcsoljuk ki vagy állítsuk néma üzemmódra; a szertartás idején nem szabad telefonbeszélgetést folytatni; udvariatlanság egymással pusmogni. Tilos cigarettázni, cukorkát vagy rágógumit rágni, toporogni, zörögni vagy egyéb, nem odaillő viselkedéssel megzavarni a szertartást. Ez vonatkozik az öltözetre is, sportcipő, rövidnadrág viseletére.

Mit tegyen a gyászoló család a temetési szertartás után?

Ha népesebb közösség búcsúzott az elhunyttól, a család újsághirdetésben fejezheti ki köszönetét mindazoknak, akik személyesen vettek részt a gyászszertartáson vagy a temetésen.

Mit tegyünk a halál vagy a temetési szertartás évfordulóján?

Évente vagy kerek évfordulók alkalmával megemlékezhetünk az elhunytól. Ilyenkor akár összejövetelt vagy valamilyen emlékszerteraszt is lehet tartani. A sírkőállítás szokása általában az első kerek évfordulóhoz kapcsolódik. Elterjedt az is, hogy az évforduló alkalmából újsághirdetésben emlékeznek meg az elhunytól. A halottakra való emlékezés ünnepi alkalmai a mindenszentek és a halottak napja.

**Nemzeti Örökség
Intézete**

A Fiumei úti sírkert mindenszentek ünnepe és halottak napja alkalmából meghosszabbított nyitvatartással látogatható.

**Október 28-tól november 2-ig (péntektől szerdáig) 7 órától 20 óráig,
október 24-től 27-ig (hétfőtől csütörtökig), valamint november 3-tól 6-ig (szerdától
vasárnapig) 7 és 18 óra között.**

A három nagy mauzóleum és a Temetőiroda zárva lesz, kérdés, probléma esetén az Infópontban adnak tájékoztatást. A sírkert területén a parkolás október 28-tól november 2-ig (péntektől szerdáig) ingyenes. A Nemzeti Örökség Intézete november 1-jén (kedden) 8 és 19 óra között ingyenes elektromos kisbusz segítségével szállítja a rászorulókat a Fiumei úti sírkerten belül.

N É P Z E N E I U T A Z Á S É G É S F Ö L D K Ö Z Ö T T

A F I U M E I Ú T I S Í R K E R T B E N

2022. NOVEMBER 1.

Szentmise népzenevel és virrasztás

Szentkereszt szakrális tér

(Rossz idő esetén: Fiumei úti sírkert,
Malosik-mauzóleum kápolnája)

15.00

A misét celebrálja: **Khírer Imre**, a Jó Pásztor lelkeszség lelkipásztora
Közreműködik: a Villő és a Fuvalom Énekegyüttes,
a Vox Angelis (a Szent Angéla Ferences Gimnázium gregorián énekesei),
valamint a Magyar Tekerőzenekar

Emlékezésre hangoló koncertek

16:40–17:10

Magyarország sírkertjében...

Közreműködik: a **Magyar Tekerőzenekar**
történeti énekek és 48-as dalok a magyar hősökrol

17:30–18:00

Mennyeknek kapuja...

Villő Énekegyüttes

egyházi népdalok, archaikus népi imádságok

18:20–18:50

Mindennek megvan az órája

Fuvalom Énekegyüttes

népi halottas és virrasztóénekek

„Tegy egy gyertyát nemzetünk nagyjai sírjára”

elnevezésű program keretében a látogatók nemzetünk nagyjaira emlékezhetnek.

A gyertya és a térkép az Infópontban felvehető.

A sírkert mindenszentek és halottak napja alkalmából

meghosszabbított nyitvatartással látogatható:

október 28-tól 31-ig, valamint november 1-jén és 2-án 7 és 20 óra között,
október 24-től 27-ig, valamint november 3-tól 6-ig 7 és 18 óra között.

A mauzóleumok és a temetőiroda a négynapos ünnep alatt zárva tartanak.

A temetési helyekkel kapcsolatban az Infópontban lehet tájékozódni.

A parkolás a sírkert területén október 28-tól november 2-ig ingyenes

Nemzeti Örökség
Intézete

Nemzeti
Sírkert

Történelmi és Nemzeti
Emlékhelyek

Nemzeti
Gyáspark

Fiumei Úti
Sírkert

Salgótarjáni utcai
zsidó temető

NEMZETI EMLÉKHELY
ÉS KEGYELETI BIZOTTSÁG